РОДИННА ЛЕКСИКА В КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЯХ ВЕСІЛЬНИХ ЮВІЛЕЇВ (КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД)

FAMILY VOCABULARY IN CULTURAL TRADITIONS OF WEDDING ANNIVERSARIES (COMMUNICATIVE-ACTIVE APPROACH)

Публікацію присвячено актуальним проблемам аналізу родинної лексики в культурних традиціях весільних річниць. Розроблено методичну організацію та поетапну підтримку процесів вивчення досліджуваних номінацій у контексті повсякденного й святкового функціонування, формування визначеної компетенції, лінгвістично-креативного світогляду, власних експериментальних зусиль (комунікативно-діяльнісний підхід). Крім того, спроектовано ефективність засвоєння навчального матеріалу крізь призму виховання свідомого ставлення до побудови суб'єктивного сценарію життя, необхідності закономірного засвоєння відповідної термінології.

Серед умов, які забезпечували результативність вивчення досліджуваних одиниць (комунікативно-діяльнісний підхід), визначено важливість різноаспектних спостережень, виховання поваги до кращих національно-культурних традицій українців.

Установлено черговість виконуваних видів робіт, які взаємопов'язані з одночасним аналізом родинних номінацій. Звернено увагу на необхідність започаткування індивідуальних проєктів із метою реалізації та підтримки креативних міркувань, установлення причинно-наслідкових зв'язків, трактування закономірностей впливу на майбутні генерації тощо. Для прикладу: репрезентація досліджуваних одиниць відповідно до святкових ювілеїв; визначення особливостей функціонування у зв'язку зі структурними змінами сімейного оточення; висунення ідей урочистих презентів; обмін кращими звичаями й традиціями; індивідуальними узагальненнями та ін.

Зроблено висновки про подальшу перспективність опрацювання досліджуваних номінацій у руслі вказаної розвідки (комунікативно-діяльнісний підхід); наголошено на можливості інтенсифікації процесів засвоєння навчального матеріалу, як-от: розгляд указаних культурних набутків одночасно з вивченням досліджуваних номінацій, творчого застосування СІТ, обговорення висновків, вражень, власного бачення окреслених питань, здобутого досвіду, можливостей використання узагальненої інформації в повсякденній практиці життєдіяльності.

Ключові слова: родинна лексика, комунікативно-діяльнісний підхід, родинна лексична

компетенція, річниця весілля, традиції святкування, ювілей.

The publication is devoted to the topical issues of analysis of family vocabulary in the cultural traditions of wedding anniversaries. The methodical organization and step-by-step support of processes of studying the researched categories in the context of the daily and festive functioning is developed; a certain competence; linguistic and creative mindset; personal experimental efforts (communicative-activity approach) are formed. In addition, the effectiveness of learning material through the prism of educating a conscious attitude to creating a subjective real-life scenario; the need to master the relevant terminology are analysed. Among the conditions that ensured the effectiveness of the study of the investigated units (communicative-activity approach) the need for multifaceted observations; fostering respect for the best national and cultural traditions of Ukrainians are identified.

The order of the types of work performed, which are interrelated with the simultaneous analysis of family nominations, has been established. Attention is drawn to the need to initiate individual projects in order to implement and support creative considerations; establishing causal relationships; interpretation of patterns of influence on future generations, etc. For example, representation of the studied units in accordance with the festive anniversaries; determining functional features due to structural changes in the family environment; putting forward ideas for solemn gifts; sharing of the best customs and traditions; individual generalizations, etc.

Conclusions are made about the further prospects of elaboration of the studied categories in terms of the specified direction (communicative-activity approach); emphasis is placed on the possibility of intensification of processes of learning of educational material, such as consideration of these cultural achievements simultaneously with studying of the nominations; creative use of IT, discussion of the findings, impressions, personal vision of the outlined issue, the gained experience, possibilities of using the generalized information in daily life.

Key words: family vocabulary, communicative-activity approach, family lexical competence, wedding anniversary, traditions of celebrating, anniversary.

УДК 373.5.016:811.161.2]:392.5
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/29-2.4>

Рудюк Т.В.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри української мови
та методики її викладання
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя,
докторант кафедри стилістики
української мови
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Постановка проблеми в загальному вигляді. Міцна сім'я – це запорука стабільності, сили та прогресивних можливостей нації, оскільки саме тут формується образ майбутніх громадян, зокрема мова як інтелектуальний портрет людини: і якщо зовнішній портрет можна змінити з допомогою одягу, макіяжу, то з мовним – набагато складніше [2, с. 544]. Вважаємо, що такому копіткому становленню сприятиме подолання

столітнього лінгвоциду нації та відокремлення від духовних традицій роду, увага до виховання ключових родинних характеристик і здатностей, як-от: уміння брати на себе відповідальність, готовність переживати труднощі, прагнення докладати зусиль для покращення міжособистісних взаємин, старанність, співчуття, увага до особистої мовленнєвої поведінки, бажання відбутися гарним/у батьком/мамою у своїй родині та державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна і зарубіжна психологія аналізує питання онтогенетичного становлення сім'ї, її функції, закономірності формування уявлень про імідж, специфіку емоційно-особистісної сфери [1, с. 47]. Л.І. Мацько вказує на традиційні національно зумовлені культурні орієнтири як результат тисячолітнього досвіду народу, зокрема: любов до України, рідної землі, антеїзм, любов до батьків, родинність, чесність, справедливість, волелюбність, щирість, релігійність [2, с. 412]. Крім того, науковець аналізує власні джерела таких надходжень: «Не знаю, чи можна назвати це прикметами. Маю певні звички з дитинства: вірити в Бога, бути уважною до людей, не казати неправду. За все це вдячна мамі» [2, с. 567]. Тобто в мовнодидактичному просторі зростає роль виховання особистостей, безмежно багатих у самотворенні і самопізнанні, самореалізаціях і саморозвитках, як індивідумів, унікальних і неповторних [2, с. 25]. Таким чином, варто відроджувати в душі та пам'яті животворне коріння родинного виховного досвіду, знявши з нього пил і бруд пізніших штучних нашарувань, органічно вписати його в канву навчально-виховного процесу і тим самим донести до кожного учня, кожної сім'ї та родини розуміння, що ми – нація, народ зі своєю багато-віковою історією, мовою, культурою, традиціями, звичаями, обрядами [3, с. 21].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчення родинної лексики в культурних традиціях весільних ювілеїв (комунікативно-діяльнісний підхід) не передбачено відповідним розділом навчальної програми української мови. Утім, виокремлення досліджуваного матеріалу як необхідної складової частини мовознавчої науки є сприятливим підґрунтям для формування досліджуваної компетенції, забезпечення важливого балансу розвитку підростаючого покоління, уваги до процесів повсякденної розбудови й зміцнення української державності.

Мета статті – проаналізувати місце вказаних одиниць у культурних традиціях весільних юві-

леїв (комунікативно-діяльнісний аспект), встановити умови для формування родинної лексичної компетенції, гармонійного зростання й виховання нащадків.

Виклад основного матеріалу. Розвиток і впровадження найсучасніших наукових і методичних тенденцій у практику функціонування навчально-виховного процесу школи має базуватися на актуальній увазі до повсякденної життєдіяльності та безпосередньої комунікації, вихованні родинності й лінгвістичної обізнаності підростаючого покоління.

Пропонуємо простежити досить цікаву закономірність репрезентації практики життя на мовному рівні. Для прикладу: такі слова, як побут, буденність, будень, викликають монотонні та одноманітні асоціації завдяки звуконаслідувальному складу - бу. Утім, саме така повсякденна атмосфера з розглянутим вербальним виявом потребує неабиякої уваги та популяризації, оскільки родина – це не лише частина соціуму й святкової культури нації, а результат щоденної копіткої праці, реалізованої в конкретній діяльності та комунікації щодо визначених одиниць. Таким чином, вивчення окреслених лексем у контексті вказаної розвідки сприятиме формуванню згаданої компетенції та популяризації ідеї сімейності, толерантності, терпіння до своїх близьких, прагнення оберігати й накопичувати традиції, бути уважним до весільних річниць.

Вправа 1. Доповніть запропоновану таблицю родинного календаря (див. табл. 1), поміркувавши над змістом її складників: 1. Які досліджувані номінації відображають річниці подружнього життя? 2. Простежте особливості використання окреслених лексем у зв'язку зі структурними змінами сімейного кола, як-от: весілля, народження дитини, смерть одного з подружжя та ін. 3. Запропонуйте власний варіант бачення подібного календаря. 4. Визначте додаткові різновиди подарунків згідно з досліджуваними родинними номінаціями. 5. Поділіться відповідними традиціями святкування сімейних ювілеїв, власними висновками чи ідеями членів родини.

Таблиця 1

Родинний календар весільних ювілеїв (від 0 до 100 років)

Назва річниць весілля / досліджуваних номінацій	Коротка характеристика / особливості використання родинних лексем ...	Кількість років, прожитих у парі	Актуальні подарунки / ...	Традиції святкування (фото) / поради, аналіз лінгвістичних явищ, висновків тощо
Зелене / наречений / наречена; чоловік/дружина ...	Молоду сім'ю асоціювали з красивою, свіжою, легкою, але водночас тендітною та незрілою зеленню / ...	0, день весілля	Багато квітів і зелені, гроші тощо / ...	Святкують широким або вузьким колом, залежно від бажання та можливостей / ...
Ситцеве (марлеве) / свекор/свекруха; тесть/теща ...	Найскладніший рік. Молодята пізнали ближче одне одного, зіткнулися з буденністю, подолали перші труднощі / ...	1 рік	Постільна білизна з бавовни, ситцю, шовку, атласу; ковдри, подушки; ліжко	Розкорковують пляшку шампанського, залишеного з дня весілля

Продовження таблиці 1

Паперове / ...	Часто з'являється малюк. Папір – символ слабкості, що вказує на хитку гармонію взаємин.	2 роки	Сімейний альбом, ексклюзивний блокнот, книги, квитки на концерт, спектакль, тощо.	Переглядають сімейний фотоальбом.
Шкіряне або пшеничне / ...	Сім'я порівняно міцна, але зміни відбуваються, немов змінюється шкіра.	3 роки	Шкіряне чоловіче портмоне / вишуканий жіночий гаманець.	Обмінюються вказаними подарунками.
Лляне або воскове / ...	Льон – символ достатку, міцності та довговічності. Він набагато кращий за ситець, отже, і стосунки подружжя стали такими.	4 роки	Свічки; скатертини, пледи, постільна білизна, покривала; предмети побутової техніки.	На святковому столі мають бути парні свічки, які горять протягом усього святкування та символізують (відповідно до годин горіння) кількість майбутніх спільно прожитих років. Гості обсипають подружжя цукерками й насінням льону.
Дерев'яне / ...	Порівняно висока міцність сімейних відносин.	5 років	Дерев'яний посуд, ложки, шкатулки, предмети меблів.	Чоловік має самостійно виготовити дерев'яний виріб для будинку, а жінка – покрити його лаком.
Чавунне / ...	Криза подружніх стосунків. Чавун, незважаючи на зовнішню міць і вагу, є досить крихким металом, який може тріснути від удару.	6 років	Чавунні горщики, пательні.	Дружина обов'язково має приготувати в такому посуді фірмову сімейну страву.
Цинкове / ...	Подружжя облаштовує побут.	6,5 років	Кухонні набори.	Викидають шматочки цинку у вікно, щоб зберегти запал у душі.
Мідне / ...	Благородна річниця.	7 років	Мідний посуд, прикраси, столове срібло, набори побутового приладдя.	Подружжя обмінюється мідними обручками, які носять протягом ювілейного року або монетами (символом дзвінкого щастя). Добре, коли чоловік подарує дружині кілька золотих/срібних/платинових монет, а дружина – залізний долар або євро.
Жерстяне / ...	Міцність сім'ї зростає, але цей метал має гнучку структуру.	8 років	Гроші, кухонне приладдя без гострих кутів.	Подружжя пригощає гостей цукерками із жерстяної коробки.
Вербове або Фаянсове / ...	Наростання критичних моментів, через які шлюб може дати тріщину як фаянс.	9 років	Фаянсові чашки як символ згуртованої і дружної родини (повної чаші) / порцеляновий сервіз.	Влаштовують чаювання зі згаданого посуду.
Трояндове або Олов'яне (День троянд) / ...	Річницю пов'язують із гнучкістю олова та здатністю подружжя пристосовуватися один під одного.	10 років	Чоловік дарує дружині букет троянд (10 червоних – як символ любові та 1 білу – як знак сподівання на подальше щасливе десятиліття).	Усі учасники застілля танцюють із трояндами в руках, які згодом дарують парі.
Сталеве / ...	Відлік нового десятиліття, який символізує загартовані відносини.	11 років	Ювелірні прикраси, ліжка, стільці зі сталі, заліза, автомобіль, мотоцикл.	Зміна домашньої обстановки: меблів і дизайну.
Нікелеве / ...	Нагадує цинкове. Оновлення подружніх відносин.	12 років	Фрукти, квіти, гроші.	Святкують вузьким родинним колом.

Шовкове / ...	Стосунки такі ж ніжні й трепетні, як шовк.	12,5	Штори, фіранки, шовкова чи атласна сукня/сорочка.	Шовкові атрибути, як-от: сукня, сорочка, скатертина, тощо мають бути передані у спадок для нащадків.
Мереживне або конвалієве / ...	Життя створює свої мережива. Важливо поважати почуття один одного, поводитися з ними, немов із тонким мереживом.	13 років	Мереживні серветки, скатертини, ажурні вироби, з тонкої вовни, одяг дітям, вишивки, ікони з тканини. Конвалії як символ світлої і ніжної любові.	Гості дарують подружжю конвалієвий букет як символ взаємного кохання на довгі роки.
Кістяне або агатове / ...	Відносини набувають нових барв, немов агат / оновлюються як кістки.	14 років	Вироби з агату, слонової кістки, статуї, статуетки, ювелірні прикраси та оригінальні речі домашньої розкоші.	Чоловік презентує дружині ювелірні прикраси з агатом.
Скляне або кришталеве / ...	Уособлення чистоти і ясності сімейних відносин, безхмарного, але крихкого щастя, яке може розбитися в будь-який момент. Ювілей віри в себе та сім'ю.	15 років	Келихи, салатниці, вази, щоб майбутнє життя сім'ї було таким же прозорим.	Гості дарують скляні або кришталеві подарунки.
Трояндове / ...	Порівняний спокій та щастя взаємостосунків.	17 років	Квіти	Рідні та друзі приходять із квітами, а чоловік дарує красивий букет троянд.
Бірюзове / ...	Характеризує відносно закінчення складних і кризових ситуацій.	18 років	Прикраси з бірюзи або речі, інкрустовані бірюзою.	Чоловік дарує дружині ювелірні прикраси з бірюзою.
Криптонове / ...	Порівняна міцність сімейних відносин.	19 років	Бенгальські вогні, постільні набори, посуд, побутова техніка.	Святкують із феєрверками та салютами.
Порцелянове / ...	Збільшення матеріального достатку родини.	20 років	Чайний або кавовий сервіз.	Святковий стіл сервірують новим сервізом, а старий розбивають.
Опалове / ...	Порівняне інтуїтивне взаєморозуміння подружжя.	21 рік	Фондюшниця або шоколадний фонтан, GPS-навігатор, портативний DVD-програвач тощо.	Чоловік дарує дружині ювелірні прикраси з опалом.
Бронзове / ...	Подружжя навчилося знаходити компроміси та йти на взаємні поступки.	22 роки	Вироби з бронзи як атрибути достатку, золото, срібло, скульптури, дверні ручки, світильники.	Друзі або родичі можуть подарувати символічну медаль за спільно прожиті роки.
Бериллове / ...	Взаєморозуміння та взаємопідтримка.	23 роки	«парні» подарунки: рукавички; статуетки або чашки.	Подружжя дарує одне одному на світанку, поки всі домочадці сплять, бериллові прикраси (перстень або браслет) як свідчення нового світанку любові.
Атласне / ...	Часто вже є внуки. Період вдячності.	24 роки	Акcesуари та предмети домашнього вжитку, зшиті з атласу: скатертини, покривала, білизна, шарфи, рукавички.	Акcesуари з річниця передають у спадок для нащадків.

Продовження таблиці 1

Срібне / ...	Шлюб благородний і стійкий до випробувань.	25 років	Подарунки зі срібла.	Поруч із золотою додають срібну каблучку.
Нефритове / ...	Шлюб стає фактично ідеальним, але ще не зовсім передбачуваним.	26 років	Прикраси або сувеніри з нефриту, каменя-чеснот, який має цілющі властивості та приносить удачу.	Святкують у вузькому сімейному колі.
Червоного дерева / ...	Благородність взаємостосунків.	27 років	Вироби з червоного дерева: шка-тулки, мініатюрні статуетки, як-от: нецке, скриньки для коштовностей.	Гості дарують вироби зі вказаного матеріалу.
Оksamитове / ...	Найбільш сприятливий для відпочинку час.	29 років	Плаття, сорочки, оксамитові мантії, які будуть зберігатися до 70-річного ювілею пари.	Одягають ніжні, розкішні речі з оксамиту.
Перлове / ...	Порівняно устатковані взаємостосунки. Роки, нанизані, немов намисто.	30 років	Вироби з природних перлів, які не темніють як стосунки подружжя.	Чоловік дарує намисто з природних перлів, ніби перепрошуючи за ті сльози, які дружина пролила через його невдалі слова та вчинки.
Смагляве / ...	Притирання, загартовування, засмага, відображають ті місця, де раніше були лише посмішки. Природність взаєморозуміння пари.	31 рік	Сімейний відпочинок.	Добре святкувати на природі з польовими квітами, багаттям, шашликами. Онуки можуть здійснити відео родинного відпочинку.
Бурштинове / ...	Бурштин має пролежати дуже довго, щоб стати таким, який він є / Сім'я стає фактично зразковою.	34 роки	Прикраси з бурштину.	Дарують картини, ювелірні вироби.
Полотняне, коралове / ...	Символ – полотняна скатертина, яка втілює мир, благополуччя і домашній затишок подружжя.	35 років	Червоні корали як символ здоров'я, спільного життя, полотняні скатертини, покривала, рушники.	Прославляють господиню, яка вже довго оберігає сімейне вогнище.
Алюмінієве / ...	Символізує довгі та міцні стосунки.	37,5 років	Вироби з алюмінію.	Святкують у великій дружній компанії.
Рубінове / ...	Символ полум'яної любові. Період нагадує про почуття, які мали подружжя на початку взаємин.	40 років	Ювелірні прикраси, кошик фруктів, речі для прикраси будинку.	Весільні обручки замінюють новими або оздоблюють старі рубінами. Чоловік дарує перстень із рубіном, визнаючи тим самим, що їхні стосунки стали кровними. Дружина дарує чоловікові сорочку, як і в день весілля.
Сапфірове / ...	Символ – камінь вірності – сапфір, позбавляє важких дум, освіжає почуття, додає сили боротьби з негараздами і хворобами.	45 років	Дарують одне одному ювелірні вироби з сапфіром або що-небудь забарвлене в такий колір.	Святкують із друзями, які були поряд із подружжям усі роки спільного життя.
Лавандове / ...	Довговічність відносин, доброта і ніжність між подружжям.	46 років	Підносять одне одному букетик лаванди, що зберігає свою ніжність навіть у холодних горах.	Подружжя обмінюється згаданими квітами.

Кашемірове / ...	Порівняна передбачуваність взаємостосунків.	47 років	Одяг із кашеміру: затишний, теплий, надійний, як кохання.	Гості дарують подружжю речі зі вказаного матеріалу.
Аметистове / ...	Чесність і зрозумілість стосунків.	48 років	Прикраси з аметисту.	Чоловік дарує прикраси на знак подружньої вірності.
Кедрове / ...	Міцне, надійне, тепле, як стосунки подружжя.	49 років	Віяла з дерева, різьблені шакалукі.	Гості дарують символічні презенти з дерева.
Золоте / ...	Міцність взаємостосунків.	50 років	Золоті або позолочені предмети, декоративну косметику зі справжнім м'яким золотом.	Золоті обручки, які були символом вірності та щастя півстоліття віддають дітям. Подружжя обмінюється новими каблучками. Святкують урочисто і пишном.
Смарагдове / ...	Союз прекрасний, як смарагд. Яскравість почуттів не втрачено з роками.	55 років	Багато зелені, квітів, кругосвітня подорож.	Подружжя ділиться власними секретами щасливого сімейного життя.
Діамантове або алмазне / ...	Ніщо не може розірвати цей шлюб. Весілля святкує пара, яка встояла перед життєвими бурями, немов діамант.	60 років	Прикраси з діамантами, праска, кавомолка, блендер, міксер, електричний чайник.	Святкують родинним колом.
Залізне / ...	Міцність взаємостосунків.	65 років	Автомобіль.	Переглядають сімейний фотоальбом.
Кам'яне / ...	Схильність до руйнування.	67,5	Увага.	Влаштовують свято в кафе або на природі.
Платинове (благодатне або вдячності) / ...	Подружжя розуміє, що така любов послана Богом і це є благодать і справжнє щастя.	70 років	Дарують речі домашнього вжитку. Спілкування та турбота до подружжя – найкращий подарунок від рідних.	Разом збирається уся сім'я: діти, онуки, правнуки. Подружжя одягає святкову мантию, залишену з 29-ї річниці.
Коронне / ...	Чоловік і жінка – король і королева свого життя.	75 років	Теплі, щирі слова-привітання. Важливо підбадьорити подружжя, виконати посильне бажання.	Святкують широким колом родичів, дітей, онуків, правнуків.
Дубове / ...	Довговічність.	80 років	Дубові чотки.	Подружжя ділиться власними секретами щасливого сімейного життя.
Червоне / ...	Трапляється нечасто. Назву було запропоновано подружжям-довгожителів Агаєв з Азербайджану: 126-річним Ніфтуллою та 116-річною дружиною Балабеїм, які прожили разом століття!	100 років	Увага.	Сім'ю славлять усім світом.

Вправа 2. Підготуйте (за допомогою СІТ) проєкт-схему впливу членів родини на Ваші смаки, інтереси та звички.

Вправа 3. Дослідіть, чи позначається Ваше ставлення до батьків на міцності сім'ї та добробуті нації? Відповідь аргументуйте.

Вправа 4. Підготуйте твір-мініатюру на одну із запропонованих тем: «Взаємозв'язок культурних

традицій родини та держави»; «Сімейні звичаї українців».

Вправа 5. Поміркуйте над закономірностями побудови слова та його семантики, наприклад: рід → народ (наш +рід); Батьківщина/Вітчизна → отчина/батьківщина (застаріле) тощо.

Висновки. Таким чином, дослідження місця й семантики родинних лексичних номінацій у куль-

турних традиціях весільних ювілеїв (комунікативно-діяльнісний підхід) має досить сприятливий ґрунт для формування згаданої компетенції, забезпечення гармонійного виховання нащадків і здобуття кращих надбань українського народу.

Запропонована розвідка не вичерпує можливостей навчально-методичного забезпечення визначеної проблематики та вказує на перспективність подальших наукових досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Затворнюк О.М. Психологія сім'ї : навч.-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2018. 184 с.
2. Мацько Л. Українська мова в освітньому просторі : навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 607 с.
3. Родинна педагогіка : навчально-метод. посібник / А.А. Марушкевич, В.Г. Постовий, Т.Ф. Алексєнко та ін. Київ : Видавець ПАРАПАН, 2002. 216 с.